

THE STYLISTIC FUNCTION OF PHONOSEMANTISM

СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ФОНОСЕМАНТИЗМУ

Andrii Redkva¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-12>

Майже всі галузі науки так чи інакше досліджують звуки. Але найактивніше такими дослідженнями займається фоносемантика. Предметом вивчення фоносемантики є звукозображальна система мови, у якій аналізуються зв'язки між звуком і значенням лексичної одиниці. Фоносемантика розглядає три типи фонетичних одиниць: фонем, фонетичні ознаки та сполучення фонем (фонестеми).

У складі слова фонема може нести ще додаткову інформацію, яка не обов'язково буде змістовною. Це може бути інформація про деякі характерні риси мовця, його відношення до слухача та інше. Мовознавці особливо виділяють «звукову стилістику», а в її складі «фонологічну стилістику» на тій підставі, що звуки, поряд зі своєю головною, змістовною функцією, мають ще дві стилістичні функції – експресивну та апелятивну [1, с. 135].

Експресивна функція полягає в характеристиці мовця. Так вживання звуків на певний лад може свідчити про те, що мовець манірний, хизується, вихваляється або поводить зверхньо. Також специфічна вимова звуків може свідчити про регіональну приналежність (наприклад, різна вимова одного і того ж звука у німецьких діалектах, які поширені на певних територіях), або національну приналежність (американський та британський варіант англійської мови).

Апелятивна стилістична функція полягає в тому, щоб пробудити, викликати у співбесідника певні почуття. Сюди лінгвісти відносять такі засоби, які сприяють розрізненню емоційно-забарвленої лексики та емоційно-нейтральної, спокійної [1, с. 135].

У складі слова звуки можуть викликати певні різноманітні асоціації, причому одні звуки будуть викликати певні асоціації, які будуть відрізнятися в асоціації, викликаних іншими звуками. Тут може відігравати значення зв'язок між звуком і позначуваними предметами та явищами. Також можуть даватись ознаки фізичні і артикуляційні якості звуків, тобто їхній поділ на свистячі, шиплячі, губні, дрижачі, носові і т.д.

---

¹ Halytsky Applied College named after Vyacheslav Chornovil, Ukraine

Дуже часто дослідження стилю нехтують графічними та фонетичними аспектами. Проте така наука як фоностилістика спеціально займається звуковими ефектами мови, аналізує вживання фонем у різних стилях, їхню сполучуваність і співвідношення. Однак увага зосереджена на певних літературних жанрах і, як правило, на мовних систематичних аспектах. Фонетичний рівень традиційно відіграє особливу роль у поезії. Тут згадуються алітерації чи рими, які створюють певний зміст через співзвучність, що може мати ефект незалежно від змісту тексту. Крім того, звуки часто підсилюють цей самий зміст тексту. Проте не варто забувати, що фоносемантизм не усвідомлюється мовцями певної мови в повній мірі і тому має досить загальний характер.

Дослідивши вживання різноманітних звуків у поетичних творах декількох мов, вчені встановили, що сонорні [л] та [м] будуть частіше зустрічатися в поезії із ніжним характером, і рідше в поезії з агресивним. А от звуки [к], [т] та [р] будуть навпаки переважати у поезії агресивного характеру та поступатися в поезії ніжного [2, с. 273].

Так, дослідження прозових і поетичних творів німецької літератури, здійснене О. В. Найдеш, продемонструвало, що у текстах мінорної (негативної) тональності переважають початкові фонестеми з фонемою [r], типу [fr-], [pr-], [gr-] та інші, а у поетичних творах мажорної (позитивної) тональності кількісну перевагу мають фонестеми з фонемою [l], типу [bl-], [gl-], [fl-] та інші. Досліджувані фонестеми з провідною початковою фонемою [f], типу [fr-], [sp-], [fv-] та ін., мають підвищену частоту у текстах негативної тональності порівняно з позитивною [3, с. 44].

Для того, щоб звуки ставали одним із художніх засобів в поетичному творі, вони повинні певним чином групуватися і повторюватися. Тому звукосимволізм виявляється тісно пов'язаним з іншими виражальними якостями одиниць інших рівнів: лексико-семантичного, синтаксичного, а також поетичного, тобто ритмом, римою та іншими.

Отже, можна зробити висновок, що звукові засоби мови володіють значними стилістичними можливостями та здатні реалізувати їх в складі інших мовних одиниць і у взаємодії з ними.

Для нашого дослідження фонестемної лексики у публіцистичних текстах, а саме у промовах політиків Австрії (Александр ван дер Беллен і Гайнц Фішер) та Німеччини (Ангела Меркель і Йоахім Гаук), було проаналізовано 120 промов із загальною кількістю слововживань 203 652 слова. У них було виявлено загалом 11 888 одиниць фонестемної лексики (далі о.ф.л.). Відібраний нами матеріал для дослідження та виявлена в ньому фонестемна лексика були проаналізовані зі стилістичного погляду. Попри те, що публіцистичні тексти, а саме промови німецькомовних політиків, відрізняються від поетичних текстів

відсутністю рими, алітерації, що унеможлиблює групування і повторення звуків та реалізацію звукосимволізму як художнього засобу тією ж мірою як і в поезії, вважаємо, що фонестемна лексика промов виконуватиме значну стилістичну функцію та відіграватиме важливу роль у формуванні певних асоціацій у слухачів.

Виписані 11 888 о.ф.л. було проаналізовано щодо їхніх стилістичних компонентів маркування. Враховуючи, що досліджені тексти є офіційними промовами політиків, як на державному, так і на міжнародному рівні, очікувано встановлюємо, що наявна фонестемна лексика здебільшого представлена стандартними лексичними одиницями загального вжитку. Проте у ній також можна відстежити лексеми із певним стилістичним компонентом. Наприклад, серед о.ф.л. досліджених промов знаходимо такі слова як: *fragil* (крихкий), *fressen* (пожирати), *fruchtbar* (плідний), *glasklar* (зрозуміло, прозоро), *spöttisch* (глузливо), *stürzen* (скидати). Ці слова володіють більшою стилістичною конотацією, а для деяких з них у словнику «Duden» знаходимо помітку із стилістичною оцінкою «піднесений» (тобто слова, що вживаються в урочистих випадках та іноді в літературі). Також у промовах політиків виявлено наступні лексичні одиниці із стилістичними компонентами маркування: *Krämer* (продавець) – «характерний для певної місцевості, застарілий»; *Primus* (найкращий учень) – «застарілий»; *Quatsch* (маячня) – «недбало зневажливий»; *schnoddrig* (хвалькуватий) – «розмовно зневажливий»; *Knechtschaft* (рабство) – «піднесений зневажливий»; *klaffen* (голосно і багато базикати) – «*norddeutsch umgangssprachlich*»; *gnädig* (милосердний) – «часто іронічний, або релігій». Незважаючи на те, що зазвичай у своїх промовах політики Австрії та Німеччини використовують загальноновживані мовні одиниці, іноді ми можемо спостерігати використання слів із стилістичним маркером «освітня мова» (тобто слова, здебільшого іншомовні, які вимагають високого загальноосвітнього рівня). У досліджених промовах це такі лексеми: *Prosperität* (процвітання), *Pluralität* (множинність), *trist* (сумний). Окремо в цій групі слів варто виділити лексему *Klischee* (кліше), якій «Duden» дає стилістичну оцінку «освітньо принизливий», а також і «друкарський жаргон». Жаргон та професійна мова теж присутні у досліджених промовах: *plädieren* (послатися) – «юридична мова»; *Sparte* (відділ галузі, сфера) – «жаргон»; *Frustration* (розчарування) – «психологія»; *prognostizieren* (передбачити) – «жаргон, термінологія».

Отже, на основі проведеного аналізу, можемо стверджувати, що у промовах політиків виявлена фонестемна лексика із різними стилістичними компонентами маркування задіюється у стилістичній функції тексту.

Однак, варто пам'ятати, що незважаючи на додаткові стилістичні компоненти певних лексем, фонестеми і фонестемна лексика власне і є носіями певного, позитивного чи негативного, емоційно-конотативного забарвлення. Тому кількість фонестемної лексики, а також її мажорна чи мінорна тональність, відіграватимуть помітну роль у сприйнятті промови слухачем. Кожна фонестема характеризується певним набором символічних значень, нашарування яких у тексті буде тим інструментом, який здатний впливати на продукування певної світоглядної ідеї у слухача.

Список використаних джерел:

1. Драгінда О. В. Фоностилістичні засоби у віршовому перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*: збірник наук. праць. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004. Вип. 12. С. 135–138.
2. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських і слов'янських мовах. Чернівці : Рута, 2004. 370 с.
3. Найдеш О. В. Фоностилістичні особливості фонестемної лексики німецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 2 (47). С. 42–45.